

بسمه تعالی

درک غدیر مقدمه شناخت غیبت

مرضیه قنبری پور^۱

چکیده

تنها دلیل غیبت امام زمان را نمی‌توان امر الهی دانست، بلکه عللی دیگر نیز باعث شده تا بشریت از وجود او بی‌بهره بماند. وقتی تاریخ را به صورت دقیق مورد بررسی قرار می‌دهیم می‌فهمیم که یک سر رشته و بلکه رشته اصلی غیبت امام زمان ریشه در واقعه غدیر خم دارد. نیز غدیر خم صرف یک واقعه تاریخی خاص نیست، بلکه اتفاقات مهم در آن رخ داده که وقتی بررسی شود پاسخ بسیاری از سوالات خود به خود داده می‌شود. این نوشتار به دنبال پاسخی مناسب برای ریشه یابی و درک غیبت امام زمان با درک صحیح از واقعه غدیر خم می‌باشد. روش تحقیق تحلیلی توصیفی است. نتیجه آنکه مردم با نقض پیمانی که غدیر خم توسط منافقین صورت گرفت از نعمت ولی عصر محروم ماندند و با سکوت در کلام و عمل خویش جهان از ظلم و جور مملو گشته است.

هدف روش نتیجه

کلیدواژه‌ها: غدیر، غیبت، امام زمان، امیرالمومنین علی علیه‌السلام.

^۱ سطح ۲، رمشک، الزهراء.

مقدمه

غیبت امام زمان بنابر امر الهی صورت گرفت اما وقتی به سراغ تاریخ میرویم متوجه آن میشویم که این امر الهی بی حکمت نبوده بلکه در پسابرده غیبت علل و عواملی دست به دست هم داده تا نهایت باعث غیبت منجی بشریت شده است. علت اینکه میگوییم منجی بشریت به خاطر آن است که در این کره خاکی ظالم و مظلومانی وجود دارد که این ظلم صورت گرفته همه و همگی ریشه در غدیر خم و وقایعی که پس از آن صورت گرفت دارد. با مراجعه به تاریخ شاهد آن هستیم که بعد از آنکه نبی مکرم اسلام به دستور خداوند و ابلاغ جبرئیل موظف به ابلاغ وحی و دستور خداوندی شد منافقین عرضه نفاق انگیزی را به روی خود بسته دیدند، چراکه ابلاغ این فرمان بدون هماهنگی قبلی صورت گرفته البته پیامبر گرامی اسلام در طول رسالت خویش کدهایی را به صورت مخفی به مردم داده بودند اما قرار بر این نبود تا به صورت علنی ابلاغ وحی گردد. لذا از این جهت منافقین شوکه شده و وقتی دیدند دیگر کار از کار گذشته خود را برای فتنه انگیزی از بعد از غدیر خم آماده کردند. ابته نقشه ترور نبی مکرم اسلام را کشیدند که با شکست مواجه گردید و بعد توطئه‌های دیگر نظیر تفرقه افکنی و فساد و ... برنامه ریزی کردند و موفق هم شدند. اگر غدیر خم نبود به قطع و یقین میتوان گفت غیبتی هم رخ نمیداد و اگر امر خلافت و ولایت به دست اهلش یعنی امیرالمومنین علی علیه و پس از ایشان به اولاد طاهرینش واگذار میگردید دیگر زمین ظلمی به خود نمی‌دید و مملو از ستم و جور نمی‌گردید. بنابراین شناخت غدیر و اتفاقات قبل و بعد از آن ما را به درک و شناخت درستی از غیبت امام زمان علیه السلام می‌رساند.

هدف این نوشتار درک صحیح مخاطب از واقعه غدیر خم و ارتباط آن با غیبت امام زمان عج است.

بنابراین سوال اصلی این نوشتار هم همین مسئله است که شناخت غیبت چه ارتباطی به غدیر خم دارد و برعکس، چگونه درک واقعه غدیر خم می‌تواند مقدمه‌ای برای شناخت غیبت امام زمان باشد؟

سوالات فرعی:

۱- غدیر خم به چه معناست؟

۲- مسئله بیعت در غدیر خم به کجا رسید و چه اتفاقاتی افتاد؟

۳- اگر غدیرخم نبود چه می‌شد؟

روش گردآوری مطالب تحلیلی توصیفی و با ابزار کتابخانه‌ای است.

در رابطه با پیشینه نوشتار حاضر آثاری نوشته شده است که مرتبط با آن است که عبارتند از:

۱- «پیمان غدیر: بیعت با مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف»؛ نوشته محمد بنی هاشمی چاپ شده در سال ۱۳۸۴ ش است.

۲- «بانک غدیر»؛ اثر واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان نوشته این مرکز رایانه‌ای است.

۳- «غدیرشناسی؛ پاسخ به ۱۱۰ سوال پیرامون حادثه بزرگ غدیر»؛ نوشته محمد دشتی است که در سال ۱۳۸۴ ش چاپ شده است.

۴- «کتاب زوایای پنهان غدیر»؛ نوشته علیرضا جوادی است که در سال ۱۳۹۰ ش به زویر طبع آراسته گردیده است.

تمایز این مقاله با سایر آثار نام برده در آن است که رابطه و نسبت غیبت امام زمان علیه السلام را با غدیرخم بررسی کرده و مورد تحلیل قرار داده است. بدین جهت کاری نو می‌باشد.

۱- مفاهیم و اصطلاحات

۱-۱- غدیر خم در لغت:

«غدیر» در لغت به معنای مکان فرو رفته از زمین را گویند که در آن آب باران یا سیل جمع شده و تا تابستان آینده باقی نمی‌ماند. نیز در لسان‌العرب درباره غدیر آمده است که از سه حرف «غَدِرَ» است و به معنای آبریز و مسیل می‌باشد و در اصطلاح نام محلی است که به خاطر وجود برکه‌ای در این محل که در آن آب باران جمع می‌شده است به نام غدیرخم شهرت یافته است. یا گفته شده رود کوچکی است که مقدار کمی آب همواره در آن جاری است.^۱

درباره کلمه «خُم» یاقوت حموی از زمخشری نقل کرده که «خُم» اسم مردی رنگ‌کار بوده و غدیری را که بین مکه و مدینه در جُحفه است به او نسبت داده‌اند.^۲

«غَدِرْخُم» همان گونه که اشاره شد موضعی است بین مکه و مدینه، ولی به مکه نزدیک‌تر است تا مدینه و مسافت بین آن تا جُحفه دو مایل است.^۳ گفته شده در ۳-۴ کیلومتری جحفه واقع شده و در ۶۴ کیلومتری مکه قرار دارد که یکی از میقات‌های پنجگانه می‌باشد و در راه جحفه اهالی مصر، مدینه، عراق و شام از یکدیگر جدا می‌شود.^۴

غدیر خم به علت وجود مقداری آب و چندین درخت کهنسال، محل توقف و استراحت کاروانیان واقع می‌شد، اما دارای گرمایی طاقت فرسا و شدید بود.^۵

^۱ دشتی، غدیر شناسی، ص ۱۷.

^۲ یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۲، ص ۳۸۹.

^۳ ابن عبدالحق، مراد الاطلاع علی أسماء الأمکنه والبقاع، ج ۱، ص ۳۱۵ و ۴۸۲.

^۴ یاقوت حموی، معجم البلدان، ذیل کلمه جحفه.

^۵ ابن خلکان در وفیات الاعیان و أنباء أبناء الزمان (ج ۵، ص ۲۳۱) از حازمی نقل می‌نماید: «وهذا الوادی موصوف بکثرة الوخامة و شدة الحرّ»: «این وادی، به هیچ وجه قابل سکونت نبوده و هوای آن شدیداً گرم می‌باشد».

«جُحفه» دهی است بزرگ در بین راه مکه به مدینه، در شمال غربی از مکه و در قدیم نام آن را «مَهِیَعه» می‌نامیدند، ولی بعدها او را به «جُحفه» تغییر نام دادند؛ زیرا «جُحفه» به معنای کوچ است، و در آن ایام سیل‌های مخرب که می‌آمد مردم آن دیار را کوچ می‌داد. این منطقه الآن خراب شده است.^۱

«غدیرخم» در امروز حدود ۱۶۴ کیلومتر از شمال مکه دور است و حدود ۴۵۰ کیلومتر از طرف جنوب مدینه منوره فاصله دارد.

۲ - علت معروف شدن سرزمین و جایگاه بیعت با امیرالمؤمنین با نام «غدیر»

امری طبیعی است که در تمام ملل وقتی که یک حادثه مهم و تاریخی صورت می‌پذیرد، این حادثه را ممکن است به اسم مکان یا شهری یا کوهستانی و یا ده و روستایی و یا هر نام دیگری نامگذاری کنند. به همین جهت نیز غدیر خم غدیر خم نامیده شد، چراکه واقعه غدیر خم در صحرایی سوزان و با جمعیتی وصف نشدنی که شامل ۱۲۰ هزار حاجی که از مکه روانه دیار و کاشانه خود بودند از نظر آب در زحمت بودند و همه از یک رود کوچکی به نام خم استفاده می‌کردند که بعدها آن حادثه بزرگ و آن خاطره نورانی با نام آن رود کوچک به نام «غدیر خم» با نام صحرای غدیر نامگذاری شد. علت اینکه این واقعه در خود شهر مکه و یا عرفات و منی و در مراسم عبادی سیاسی حج مطرح نگردید، آن بود که فرمان الهی پس از خارج شدن از مکه به رسول خدا صلی الله علیه و آله ابلاغ شد و اگر این حقیقت در شهر مکه و یا عرفات و منی مطرح می‌شد، شاید دیگر جاذبه روز غدیر را نداشت و قلوب و مغزها را به خود جذب نمی‌کرد، چون همه در حال عبادت و انجام مراسم بودند. اما پس از پایان مراسم حج و کوچ کردن به سوی شهر و دیار خود، زمینه بیشتری برای بیعت با امیرالمؤمنین علی علیه السلام وجود داشت. نیز علت اینکه حجةالوداع برای این امر مهم انتخاب شد، به خاطر آن است که چون سفر آخرین پیامبر صلی الله علیه و آله بود و باید جانشین خود را معرفی می‌کرد و اجتماع بی سابقه‌ای از مسلمانان دیگر بلاد اسلامی در آنجا گرد می‌آمدند و همه مسلمانان پس از انجام حج در یک حالت معنوی، عبادی خاصی بودند که آن حالات معنوی

^۱ یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۱، ص ۱۱۱.

نتیجه گیری

غیبت امام ثمره و محصول نقض عهد و میثاقی و بیعتی است که در غدیر خم صورت گرفت. نیز نتیجه نقض پیمان و عهد سکوت و بی تفاوتی مردم بود که زمینه را برای جولان منافقین فراهم ساخت تا بر اریکه قدرت سوار شده و زمام اموری که پیامبر گرامی اسلامی در طول رسالت خویش خون دل خورد تا مقدمات آن را فراهم ساخت تا به اهلش یعنی دست ولایت و امامت بسپارد از جانشین بحق و بلافصل خویش ربودند و حقش را غصب کردند و این شد که تخم نفاق سر از خاک برداشته و شروع به رشد کرد و حق الهی خاندان عصمت و ولایت از ایشان گرفته شد و زمینه پیدایش غیبت امام زمان به دست امر الهی صورت گرفت. پس غیبت امام زمان ریشه در اتفاقات و حوادث قبل از خود در گذشته داد و وقتی بررسی می شود ریشه اصلی آن مرتبط به واقعه غدیر و وقایع بعد از آن خواهد داشت. باشد که جویندگان حقیقت و ولایت علل و عوامل این اتفاقات را درک نموده و پی به وظایف خویش در عصر غیبت حضرتش برند.

فهرست منابع

* قرآن کریم

- (۱) ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله، شرح نهج البلاغه، قم: مرعشی نجفی، چاپ اول، ۱۴۰۴ ق.
- (۲) ابن بابویه، محمد بن علی، الخصال، تهران: اندیشه هادی، چاپ دوم، ۱۳۸۵ ش.
- (۳) ابن جوزی، سبط، تذکره الخواص، بی جا: مجمع جهانی اهل بیت، چاپ اول، ۱۴۲۶ ق.
- (۴) ابن حاتم شامی، الشیخ جمال الدین یوسف، الدر المنظیم فی مناقب الأئمة اللہامیم، بیروت: دارالمحجہ البیضاء، دارالسلام الاکرم، چاپ اول ۱۳۷۸ ق.
- (۵) ابن حجر الہیتمی المکی، شہاب الدین احمد، الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع والزندقه، بیروت؛ قاهره: مکتبه القاهره، چاپ اول، ۱۳۸۵ ق.
- (۶) ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی، الإصابه فی تمییز الصحابه، بیروت: دارالکتب العلمیہ، چاپ اول، ۱۴۱۵ ق.

- (٧) ابن خلكان، أبي العباس شمس الدين أحمد بن محمد، محقق: عباس احسان، **وفيات الاعيان وأنباء أبناء الزمان**، بيروت: دار الفكر،
- (٨) ابن عبد البر، يوسف بن عبدالله، **الاستيعاب في معرفة الاصحاب**، بيروت؛ لبنان، دار الكتب العلمية، چاپ اول، ١٤٢٢ ق.
- (٩) ابن عبد الحق، عبد المؤمن بن عبد الحق، **مرصد الاطلاع على أسماء الأمكنة والبقاع**، بيروت؛ لبنان: دار الجيل، چاپ اول، ١٤١٢ ق.
- (١٠) ابن كثير شامي، الحافظ، **البداية والنهاية**، بی جا، بیت الافكار الدوليه، چاپ اول، بی تا.
- (١١) اربلي، علی بن عیسی، **كشف الغمة في معرفة الأئمة**، بی جا: مكتبة الحيدرية، چاپ اول، ١٤٢٧ ق.
- (١٢) امير، خواند، **تاريخ حبيب السیر**، تهران: انتشارات خيام، چاپ چهارم، ١٣٨٠ ش.
- (١٣) امين، حسن، **ايعان الشيعة**، بيروت: دارالتعارف للمطبوعات، چاپ اول، ١٣٦٨.
- (١٤) بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نورالله، **عوالم العلوم والمعارف والأحوال من الآيات والأخبار والأقوال**، قم: موسسه الامام المهدي / حبل المتين، چاپ اول، ١٤٣٦ ق.
- (١٥) بحرانی، سيد هاشم بن سليمان، **ترجمه تفسير روايي البرهان**، ترجمه: رضا ناظميان و جمعی از نویسندگان، تهران: کتاب صبح، چاپ اول، ١٣٨٩ ش.
- (١٦) بحرانی، سيد هاشم، **البرهان في تفسير القرآن**، تهران: بنياد بعثت، چاپ اول، ١٤١٦ ق.
- (١٧) حر عاملی، محمد بن حسن، **اثبات الهداة بالنصوص والمعجزات**، بيروت / لبنان: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، چاپ اول، ١٤٢٥ ق / ٢٠٠٤ م.
- (١٨) حلبی شافعی، ابوالفرج نورالدين علی بن ابراهيم بن احمد، **السيرة الحلبية**، بيروت / لبنان: دارالکتب العلمیة / منشورات محمد علی، چاپ دوم. ١٤٢٧ ق / ٢٠٠٦ م.
- (١٩) حموی جوينی. ابراهيم بن محمد، **فرائد السمطين في فضائل المرتضى والبتول والسبطين والأئمة من ذريتهم عليهم السلام**، بيروت: کتابخانه مرعشی نجفی؛ مؤسسه المحمودی، چاپ اول، ١٤٠٠ ق.
- (٢٠) الخوارزمی، الموفق بن احمد البکری المکی الحنفی، مناقب، قم: مؤسسه النشر الاسلامی، چاپ دوم، ١٤٧ ق.

- (۲۱) دحلان، احمد زینی، **السيرة النبوية**، بیروت / لبنان: دارالفکر، چاپ اول، ۱۴۲۱ ق.
- (۲۲) دشتی، محمد، **غدیرشناسی؛ پاسخ به ۱۱۰ سوال پیرامون حادثه بزرگ غدیر**، قم: موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام، چاپ چهارم، ۱۳۸۴ ش.
- (۲۳) الزرقانی المالکی، أبو عبد الله محمد بن عبد الباقي بن يوسف بن أحمد بن شهاب الدين بن محمد، **شرح الزرقانی علی المواهب اللدنیة بالمنح المحمدیة**، بیروت: دار الکتب العلمیة، الطبعة: الأولى ۱۴۱۷ ق / ۱۹۹۶ م.
- (۲۴) سبط بن جوزی، یوسف بن قزواغلی، **تذکرة الخواص من الأئمة فی ذکر خصائص الأئمة**، قم: المنشورات الشریف الرضی، مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۲۶ ق.
- (۲۵) سیوطی، جلال الدین، **مجمع الجوامع المعروف بالجامع الكبير**، بیروت: مفسوق الطبیعه محفوظه، چاپ اول، ۱۴۲۵ ق.
- (۲۶) سیوطی، عبدالرحمان بن ابی بکر، **تاریخ الخلفاء**، بیروت / لبنان: دارصادر، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.
- (۲۷) شهرستانی، محمد بن عبد الکریم، **الملل و النحل**، تهران: صادق، چاپ اول، ۱۳۸۷ ش.
- (۲۸) شیخ صدوق، ابی جعفر محمد بن علی بن بابویه، **معانی الاخبار**، مترجم: عبدالعلی محمدی شاهرودی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ش.
- (۲۹) شیخ صدوق، محمد بن علی، **معانی الاخبار**، تهران: دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم، ۱۳۸۹ ش.
- (۳۰) شیخ طوسی، محمد بن حسن، **امالی**، مترجم: صادق حسن زاده، قم: اندیشه خادی، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش.
- (۳۱) طبرسی، ابومنصور احمد بن علی، **الاحتجاج**، قم: دار الاسوة للطباعة، چاپ اول، ۱۴۲۲ ق.
- (۳۲) طبری آملی، ابن جعفر محمد بن جریر، **دلائل الامامة**، تهران: موسسه البعثه / مرکز الطباعة والنشر، چاپ دوم، ۱۴۳۷ ق / ۱۳۹۵ ش.
- (۳۳) طبری، محمد بن جریر، **تفسیر طبری**، تهران: توس، چاپ دوم، ۱۳۵۶ ش.
- (۳۴) علامه امینی، عبدالحسین، **الغدیر فی الكتاب والسنة والادب**، قم: مرکز الغدیر و مدارس الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۸۱ ش.

- (۳۵) عیاشی، محمد بن مسعود، التفسیر، چاپ اول، تهران: علمیه، ۱۳۸۰ ق.
- (۳۶) کورانی، علی، قرائه جدیدة للفتوحات الاسلامیة، بی‌جا: باقیات، چاپ اول، ۱۳۹۰ ش.
- (۳۷) متقی هندی، علاء‌الدین، کنز العمال فی السنن و الأقوال و الأفعال ، بیروت: مؤسسه الرساله، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.
- (۳۸) مجلسی، سید محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: مؤسسه الوفاء، چاپ اول، ۱۴۰۴ ق.
- (۳۹) محلاتی، ذبیح الله، ریاحین الشریعه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۶۹ ش.
- (۴۰) نصیبی، محمد بن طلحه، مطالب السوول فی مناقب آل الرسول، قم: مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت علیهم‌السلام، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش.
- (۴۱) الهیتمی المصری، الحافظ نورالدین علی بن ابی بکر بن سلیمان، مجمع الزوائد و منبع الفرائد، بیروت؛ لبنان: دارالکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۲۳ ق.
- (۴۲) یاقوت حموی، یاقوت بن عبدالله، منجم العُمران فی المستدرک علی مُعْجَم البُلدان، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه یا پژوهشکده باستان شناسی)، چاپ اول، ۱۳۸۰ ش.
- (۴۳) یاقوت حموی، یاقوت بن عبدالله، منجم العُمران فی المستدرک علی مُعْجَم البُلدان، مصر: مطبعة السعادة، چاپ اول، ۱۳۲۵ ق.